سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت العلیم الحکیم

الحمد للہ والمنۃ کہ درین زمان میمنت اوان من تصنیفات حضرت قدوۃ السالکین زبدۃ العارفین عالم علم شریعت سالک منازل طریقت پیر کامل عارف واصل غواص بحر وحدت حضرت شاہ غلام جیلانی قادری قدس سرہ العزیز مشائخ قصبہ بید کتاب مستطاب

رقعات لاجواب الموسوم بہ

رقعات جیلانی

بموجب فرمایش

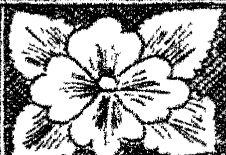
خاکسار عجز شعار بندۂ کمترین محمد فخر الدین خطیب وصیغہ دار دفتر ناظم مخارج علاقہ صرف خاص شاہ زمان آصف دوران اعلیحضرت فلک رفعت سکندر حشمت حضرت حضور نظام مدظلہ العالی و خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ

در مطبع ابو العلائی باہتمام محمد جعفر واقع حیدرآباد دکن طبع گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله والمنه والسلام علی رسوله والتحیه وعلی آله الابرار واصحابه الاخیار

اما بعد اضعف العباد پابند بیخبری معیوب بی هنری سراسیمه حال پریشان

مقال دور از نکات نادری فقیر حقیر شاه غلام جیلانی قادری - غفر الله له

ولوالدیه واوصله الله تعالی الی مالدیه - به نگارش می آرد و گذارش

میدارد که گلهای چمنستان هذه الزمان به رنگ بی بو و بوی بی رنگ اظهر

وخمستان این دوران به نشه بی سرور و سرور بی نشه ابهر - بحر سرد مزاجی

آنقدر به مواجی است که دراینها رگ و ریشه اجسام انام بجای خون بلغم روان

است و تیغ حسن بران نازان - از الوف فنون و صنوف شیون فن انشا

که جوهریست لطیف و لطیفه ایست شریف مانند باب قدر وا ـــــ

فی الوقت الموجود از طبیعتها مفقود — ناقدردانی دون همتان گردن
سخن را پست کرده است و توسن جودت را پابست — مختصر آنکه درین زمان
هنگامهٔ ناقدردانی گرم است و بازار سخن فهمی سرد — پس به کدام توقع
سخن پیرائی توان ساخت و به که امید به عبارت آرائی باید پرداخت
لاکن وفور خواهش جوهرشناس نکات رنگین لذت گیر سخنان نمکین
دقیقه رس تیزنفس جودت را شگرف فطرت رانمک سوم تعلقدار ضلع میدک
دام اقباله و احسن اعماله — مخاطب گردید که چند رقعات مختصر العبارت
قریب الفصاحت به محاورهٔ زبان اعجاز به قانون ایجاز که تشویشی نیارد
و جگر سے نخارد بر زبان قلم آرد — ناچار در سن یکهزار و دو صد و هشتاد
و هشت مستعد تحریر گشت — تا مصنف را از دعا مانده و قاری را
از هنر فائده باشد و سامع هنر فهم شوق پرورا شد — چون نفس بشر مرکب
از سهو و خطا است از ناظرین با تمنا امیدوار عطا — اعنی قدم
عفو به چشم نهند نه دم شماتت بر چشم — هنر در پوشیدن است
و عیب در جوشیدن — الحمد لله علی کل حال و الشکر لله الذی
شرف الانسان بالمقال —

آغاز رقعات

رقعہ ۱ ـ معدن کرم مخزن ہمم سلمہ اللہ الاکرم ـ تبادی رسم مسنون کاشف مضمون ام مزاج داعی الخیر بخیر ـ ورود نامۂ نامی مسرت بخش خاطر پابند انتظار د وامی گردید ـ مصفاترین راہی کہ کدورت بکاسبے ندارد حسن اخلاق است کہ سبب بہبودی مخلوق و خوشنودی خلاق ـ توفیق خیر رفیق باد ـ

رقعہ ۲ ـ عزیز جہان عزت توامان حرسکم اللہ تعالےٰ بالایمان ـ تقدیم سنین خیر الوراسبب تحریر مدعا است ـ عزیز اکسیکہ پاس عزت خود ندارد حفظ عزت خود از دوستش واجب شمارد ـ اعنی از صحبتش نفور واز موانستش دور باشد بقولیکہ ہر کہ از خدا نترسد از و باید ترسید ـ برین نظر از دوستی غلام حیدر پر حذر باید بود کہ کرم شگو است و سم حلو ـ زیادہ حاجت اعادہ نیست ـ

رقعہ ۳ ـ اعلم العلما اصلح الصلحا سلم اللہ تعالےٰ ـ سلامی علیک وقلبی لدیک ـ سپاس جناب الٰہی باعث خیر خواہی آن فضیلت

پناہی است۔ حسن اعمال دولتیست لازوال کہ موقوف بر علم نیست۔
بی عمل نہ عالم و جاہل یکی است۔ چہ نتیجہ بی عملی مولوی احمد علی
بچشم خود ندیدہ اند کہ از چندی بہ مصاحبت علمای بی عمل گرویدہ۔
بہرحال خادم در دیشان خدا دوست باشید۔ تا مصروف شغل ہمہ
اوست کہ در دنیا و عقبی نتیجہ یا دارد کہ شرحش قلم بر زبان نیارد زیادہ
زیادہ است۔

رقعہ ۴ ۔ سالک طریق معرفت توفیق زید عشقہ۔ بعد دعای
حصول الہیت کاشف رموز حقیقت است۔ مقصود ازین تقریر آگہی
است بہ فقد و تقصیر۔ ہر کس کہ از آگاہی غافل است اگرچہ ہمہ داشتہ
باشد ہیچ ندارد۔ و آن کس کہ آگاہ ہست اگرچہ ہیچ نہ داشتہ باشد
ہمہ دارد۔ غرض رہنمائی مولی از ہمہ اولی توفیق خیر زیادہ باد۔

رقعہ ۵ ۔ برادر علیخان صدرالہا متفرقات ۔ رباعی
بحر فطرت کمال جہودت معدن جودکرم چشم نصفت جان حکمت مخزن بذل ہم
در دو عالم ہست ہر عزم ترا یاد رسلے شہزادن بدلہا ہمہ ہستی عزیز و محترم
دعاگو ورثہ حید منور خان تعلقدار سابق استجازت رقم بنا بر تعمیر مسجد منہدم

کردہ بود - چون مقدمہ امر خیر یہ معیت یادداشت تعلقدار صاحب
موصوف بہ نظر صدر تعلقدار صاحب سمت شمالی کہ منسوب بہ خاندان عالی
بودہ اند و بجائے منہدم الدین باسم محی الدین ستودہ - رسیدہ -
سرکہ برابر دو جوابش را بذیل مرقوع القلمی کہ قانون مجاریہ حال زیر
تجویز نامش نہادہ است کشیدند - دعاگو بعد عرصہ دراز باب تحریکش
باز کرد - جواب ناصواب از جناب اسم بے مسمی بطور معلی شرف نفاذ
یافت - کہ ہر کس فکر خانہ خود می دارد - این خانہ خداست فکرش
بہ صاحب خانہ کہ حق جل و علی است خواہد بود - ما و شمارا درین امر
سترگ چہ تعلق - از معائنہ مضمون ہذہ برحرارت اسلامیت صاحب
ممدوح تحسین ہا کردم و تاسف ہا خوردم کہ مسلمانی ہمین معنی دارد -
قصہ مختصر بعد زوال دولت صاحب ممدوح بہ صدر المہام مالگزاری
سرکار عالے متحرک سلسلۂ آن شدہ - جواب ذعانامہ کہ ورود یافت بانسلاک
نقشہ معیت ہذا عنان مدد بجانب آن معدن سخا تافت - امیدوارم
کہ نو سر مد بدست آرم -

رقعہ ۶

محسن سبحان و محسن درویشان نزید کرمکم بالاحسان۔
اگرچہ دعا منجر مدعا است اما پذیرفتہ مجیب الدعا۔ از سلف ضرب المثل مشہور است
کہ طعام خود پسندیدہ و لباس مردم پسندیدہ باید۔ برخلاف آن اکثر
مردمان ہذہ الزمان ملا بہ تنگ و تنک در بر و شملہ ہائے سہ گجہ بر سر مے کنند
نہ از ثقاہیت خبرے دارند و نہ از نصیحت اثرے۔ حالانکہ آن عزیزراہ
روش چہ در خورش و پوشش ازین ناچیز ملاحظہ می نمایند عادت خود کہ
خو کردہ او باشانِ مخسور الدنیا و الاخرہ است نمی گذارند۔ و ما
علی الرسول الا البلاغ۔ توفیق خیر رفیق باد۔
رقعہ۔ کریم الصفت شریف الہمت احسنا للہ بالعزت و بعد سلام دعائے تمنا
و بتحریر مطلب می پردازم۔ صحبت نیک ثمرہ دارد اما بتاقی۔ و مجالست بدان
طلاوتی بخشد اما بہ تعجیل۔ حلاوت آن لذت خوش اسمی است و نتیجہ این بام
بد رسمی۔ عمر دو روزہ را اعتبار نیست کہ فکر امروز بر فردا داشتہ آید
و اندیشۂ عاقبت بر غفلت گذاشتہ۔ اگرچہ علامات نیک مردم
بسیار است و اوصاف صلحا خارج از شمار۔
اما مختصر کہ ازین شناسائی غنا صحبت صالحین و مومنین بدست

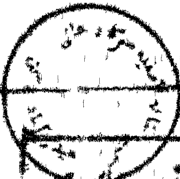
تحریر می شود- اولاً قول و فعل کسیکه مطابق شرع شریف است بدانی
که ظاهرش لطیف است - ثانیاً اخلاق حمیده و عادات پسندیده
بحکم تخلقوا باخلاق الله- ظاهر باشد دلش ظاهر باشد- ثالثاً ذکر
دوام و توجهٖ تام شامل حال وقال است پنداری که ذی نسبت و صاحب
حال است - پس مصاحبتش واجب شمار که به از طلا است بلکه خاک
پایش کحل البصر دیدهٔ خویش نما که به از اکسیر کیمیا است - اگر چنین
صحبت که بیان کرده ام نیابی عنان از مصاحبت و مجالست مردمان مان
خواه از علما باشند یا از مشائخ برتابی - و به مطالعهٔ کتب تفاسیر
واحادیث واقوال بزرگان قرون ثلاثه اشتغال داری-
اگر زیاده ازین توفیق رفیق باشد مطالعهٔ ملفوظات دوستان خدا
مثل غنیة الطالبین وکیمیائے سعادت واحیاء (ای احیا العلوم) وخاتمه وغیره فرض
شماری - الحمد للہ علی ذالک حق تعالیٰ نصیب کناد و بمنزل مرام رسانا د
رقعه ۹ - مظهر کرم مصدر همم حفظکم الله تعالیٰ - تقدیم مراسم
اشتیاق کاشف مطلب وفاق ست - خیریت مستدعیان عافیت
ایشان همدوش سپاس یزدانست - در معاملهٔ دار العمل بدترین

اعمال شیطانی رشوت ستانیست کہ خدا فراموشان غفلت امادہ حق بحبشر قرار دادہ اند۔ اگر گذرا وقات از اغذیہ چرب وشیرین سازند مواجب مقررہ کافیست۔ فرضاً اگر عذر کثرت عیال واطفال درپیش باشد نان جوار چہ بد است کہ حنظل از عزت بہ کہ حلوہ بذلت۔

رقعہ ۹۔ کثیر الحسنات کبیر السیات حفظ اللہ تعالیٰ عن الآفات شوقیکہ در دل می دارم غیر از تمنائے تماشائے دیدار نیست ودعائیکہ مضمر ضمیر است ماورائی ترقی درجاتِ ان احسن النیات و عامی درکار ــــ مدعیان صورت پرست بہ لباس مشائخی بہ لاف جد فروشی دعوئے سلوک کہ می سازند کاذب اند عزیزا خوردن برائے زلیستن وزلیستن برائے ذکر خالق ذوالمنن است نہ برائے پرورش تن آسانی از بسیار خواریست واز بسیار خوارے بسیار خواریست۔ کار سالک نیست کہ تن پروری کند ــــ حیا تش برائے جان پروری ست وجان پروری سرمایہ سرزمی ذکر مسبوق الاذکر ذکرے نیست کہ بادائی دعوی زبانی دل را بذکر مشغوف سوتہ مشغوف ندارند بلکہ از مشاہدہ موجودات ہستی تخم غیریت پرستی از مزرع دل نکارند قطعہ سلسلہ حیات مستعارت

بسکار و دل بیار بودن کار اہل سلوک است وخلاف آن طریقہ صاحبان
سلوک زیادہ زیادہ است

رقعہ — سواد دیدہ اخلاق مداد جریدۂ اشفاق سلمہ الخلاق —
امر مسنون طریقہ ایست کہ در کافہ اسلام بہ لفظ سلام جاری است و ازان
خوشنود ن حضرت باری اولًا ادا می نماید وبعدہٗ اظہار مدعا — خیر طلب
خیر آگیں است — بعد پیش سپاس رب العالمین سے حقاپئے دیدار
توای حسد ن ... ق مشتاقم ومشتاقم ومشتاقم ومشتاق ہم عمر یست
کہ از طاقت ہجر تو شب و روز — بے طاقم وبیطاقم وبیطاقم وبے طاق
خبر نیست کہ باوجود انقضائ مدت مدید قاصد و نامہ ناپدید — چہ در عالم
ہستی حرف دوستی ہمین معنی دارد کہ مطلبش یک قلم صرف مرفوع القلمی است
... نکو مقتضی ... قرار داد المراسلۃ نصف المواصلۃ
... ست — نیز منتہا مضی آیندہ از یاد آوری وران
... بہ فراموشی مسرور — زیادہ دعا —
... تحریر ... سلمہ اللہ الاکرم — از اینجا
کہ ... جوہر خدا ... ست نسبت خلیفہ زادگان خالق

دولتِ خاص چه در دنیا و آخرت ہمین طریقه مناص آ ابتدا از دعا است
وانتها بر مدعا۔ شکر صحیفهٔ شریف که شرف نامهٔ کسیف است بکه زبان
گذارم۔ جز انکه چند فقرات بصفت آن نگارم — نامهٔ نامی چه پیچیدهٔ
تعویذ دل رمیده و کشاده فتح باب دل داده بیاضش صبح فرحت سوادش شب
شام راحت نے نے بیاض آن ید بیضای کلیم الله و سواد آن سویدائے
دلِ آگاه — فاتحه اش فاتح ابواب سرور — خاتمه اش ناتم شادی ور
بود دیده را نور دل را سرور بخشید — مرہمے بر زخم فراق نهاد — داروے
بدر داشتیاق داد — عمرم که از اربعین گذشته بپاس خمسه ز دست رفته
گشته — نفسی بیاد آلهی نپرداخت — ودمے به پاس انفاس نساخت —
بجز آنکه گرانمایهٔ عمر صرف داد و ستد معاصی گردید — داد نقد عمر
بهوا و هوس انجامید — یک نظر ہم چشم دیده وا دیده نه کشاد — و
یک نفس نیز سر بر زانوئے فکر نه نهاد — یک ساعت محاسب ذات
خود نه گشت — عمرم همه تن مصروف مناهی به امور روسیاهی گذشت
چون از خود خبرے ندارم بخدا شناسی چه رسد — اکنون امیدوار
فضلِ حق بوسیلهٔ خلاصهٔ ہستی ما بعد و ما سبق بوده ام — وزنگ بدعا

از آئینهٔ دل زدوده پس به تمسک کتب علی نفسه الرحمت که رحمت را
بر غضب سبقت است مترصد کرامت - و به حبل المتین وسیلت
شفیع الامت صلوات الله علیه الی یوم القیامت به تمسک شفاعت
عندلیب زبان اکثر نغمه خوانست ؎ یارب تو کریمی و رسول تو کریم
صد شکر که هستیم میان دو کریم ؛ زیاده بجز دعای دستگیری توفیق الٰهی
و دور بودن از مناهی چه برنگارد -
رقعه ۱۳ شفیق لیق محسن خلیق هداک الله تعالیٰ طریق التحقیق -
اشتیاق را اشتیاق گواه و جذب قلبی را خدا آگاه - اظهارش منحصر وقت
داشته حرف مطلب نگاشته می آید - رنگ عالم نیرنگ عجیباً مرعی
است که راحت در رنج و رنج در راحت است - و دوا در درد - و
درد در دوا است - اعوذ بالله من سهو الفهم چه جای بو العجبی است
که همین حقیقت حال عوالم سببی است - هر چند نزد اهل معارف که رهروان
جادهٔ تحقیق اند هستی در نیستی و نیستی در هستی است - اما اهل صورت
را از شرب غفلت به مستی که فراغ البالی را حاصل سرمایهٔ دنیا تصور دیده
اند و تخیل بقای عالم غیبی را در دیده - نظم قدر سخن من است از انراه

گو از تنِ خود بدید جانرا ٭ جان گرچہ ز جسم نیست مستور ٭ دیدن جان را خلافِ دستور ٭ پس دیدنِ تن کہ دیدِ جان است ٭ تسلیم مرادِ خود ہمان است ٭ او تعالی توفیق شناسائی خویش شناخت خویش عطا کناد ٭

رقعہ ۱۳ ۔ شمشیر اخلاق راجوہر صدف اشفاق راگو میر محمد اظہر سلمہ اللہ الاحد سلامی کہ مسنون بنی است علیہ السلام والہ الاکرام ۔ و دعائیکہ مکنون قلبی است و موظف صبح و شام از خالقِ انام است بجا می آرد و مدعا می نگارد ۔ بحمدہ عاصی مستوجب سپاس است و طالب عوافی آن کریم الناس اگرچہ از جسم دورام امّا با خلاص در حضور ۔ از مدتے کہ مقصر مرفوع القلمی است نہ بہ غفلت فراہمی است ۔ بل باعث عدم اعتماد و وثوق مجازنہ مباعدت دل با نیاز انّ الاعمال بالنیات و الحسنات است احسن الاعمال است ۔ کہ بے حصول احسن نیت ہیچیک عمل بکار نمی آید اگرچہ قایم اللیل و صائم الدہر باشی و تخم انواع طاعات بمزرعہ حسنات پاشی زیادہ فضولیت ۔

رقعہ ۱۴ ۔ خالصِ مخلص مخلص خاص زید شوقکم ۔ بدعائیکہ جد ایت مائل مدعا نگاری ۔ بحمد و شانِ سپاس طالب عافیت آن خیر اساس اللہ

مکتوب بہجت اسلوب بعبارتِ مرغوب مصحوب محمدؐ یعقوب بہ نظر این خبر منسوب موصول شد۔ مجابر جادہ کہ ہستم ہستم خلافِ آن راہ مخالفان است ایشان حافظ اوقات خود باشند کہ رائگان صرف بیکارے نگردد۔ ازانجا کہ خلقت بنی آدم محض بپاس دم است نہ اصراف گران مایہ عمر بمدح و ذم۔ توفیق از حق جویند نہ از بندۂ مجبور مطلق ـــ

رقعہ ۱۵ ـ ہدایت خطِ مروت نہایت دائرۂ فتوت سلمہ الرب العزت سلامی کہ مسنون الاسلام است کاشف ما بہ المرام ـ عافیتِ خیر خواہ خیر طلبِ آن خدا آگاہ ہست ـ آئین محبت آئینہ ایست کہ ہر آئینہ از عدم صفائی زنگِ نسیان گیرد و بغبار غفلت کدورتہا پذیرد ـ خیر نظر الانسان مرکب من الخطاء والنسیان ـ اگر معرف خطا باشند مستوجب عطا ـ ورنہ لشر از نفسانیت چہا نمی بیند و دست مفلوج گوہر نمی چیند ـ آیندہ را آمیندہ وعقیمہ را زائیدہ نباید پنداشت دوقت را کہ درویشان حال می نامند غنیمت باید انگاشت کہ آب رفتہ از جو و عمر گذشتہ از جستجو بدست نمی آید ـ دل قرین دانش وید ہمدوش منیش باد ـ

رقعہ ۱۶ - آب صفاتاب وفاسلمہ اللہ تعالے - اشتیاق مشتاق لقا افزون از تمنائے نعیم دار البقاست - شرحش موقوف وقفش داشتہ بعد از سلام ساطر ما بہ المرام میشود - نامہ را یافتم - مطلبش دریافتم - نوع بنی نوع انسان چہار قسم است - اولے کالانعام کہ ما ورائی خوردن وخوابیدن ومرافقت و ملاعبت جوشیدن فکرے دیگر ندارد - ثانی کہ مخلوق بر جوہر درندگانیت ما دون غضب و غصہ و اذیت رسانی تخم اندیشۂ دیگر نگارد - ثالث کہ تخلیقش بر صفت شیطانی ست - بغض وحسد کینہ ونخوت مکر و فریب فتنہ و افترا بخل وطمع حرص وہوا فخر خودستائی عجب وخودنمائی بپیرایۂ خودساختہ وعلم کمال خویش بہمین اوصاف ذمیمہ افراختہ - نعوذ باللہ منہا - رابع کہ خلقتش از پیرایۂ جوہر ملکی آراستہ وبصفت محتشمان ملکوت پیراستہ - جمیع اخیار وابرار خواہ بدرجۂ اعلی باشند یا ادنے بہمین قسم اند - عاقبت اندیشا بمصداق مصرع - حشر انسان بصورت اعمال - از فرقۂ اولے تا فرقہ ثالث بصورت سباعی وبہائمی وبشکل شیاطین راندۂ دائمی - بحکم فخذوہ وغلوہ وثم الجحیم

صلوۃ۔ بہ سلسلگی سلاسل سبعون ذراعاً داخل سعیر شوند۔ و بارشاد فادخلوہا خالدین دائماً ابیدا۔ مقام جنت الماوے کہ ماوائے فرقہ را ابعد است برطبق مدارج بہ معارج خواہند رسید۔ الحمد للہ علی ذالک خدا نصیب کناد۔

رقعہ ۱۰ ۔ عزیز از جان عزیز برادر با تمیز سلمہ اللہ العزیز۔ دعائے مسنون کہ عبارت از سلام است باعث تحریر مابہ المرام۔ ازانجا کہ اطلاق بنی آدم بحیوان ناطق است بہ نسبت روح حیوانی کہ مقامش مضغہ قلب است۔ و منجملہ آن انسان کامل کہ بودہ اند بہ مصاحبت روح انسانی کہ مسکنش دماغ است۔ پس منسوبان روح حیوانی باطاعت نفس امارہ می خورند برائی فربہی و طاقت۔ و می پوشند برائی نمایش و عزت و می خسپند برائی استراحت کہ ایشان کالانعام اند۔ و منتسبان روح انسانی باتباع عقل کامل می خورند برائے قوت طاعت۔ و می پوشند برائی ستر عورت و می خسپند بہ نظر لذت رویت۔ چنانچہ حضرت اوحد کرمانی رحمۃ اللہ تعالی علیہ میفرمایند شعر اوحدی شصت سال سختی دید تا شبی روی نیک بختی دید ؛ عزیزا اگر طریقۂ خاصان ممکن نیست

طریقہ مومنین بس غنیمت است ۔ اعنی لحاظ پنج بنائے اسلام کہ مراد
از شہادتین و حج و زکوٰۃ و صلوٰۃ و صیام است ملحوظ خاطر دارند کہ
تارکش ناریست و حافظش مرحوم باری ۔ زیادہ توفیق عمل خیر رفیق باد

رقعہ ۱۸ ۔ عزیز پرتمیز مقبول بارگاہ حضرت عزیز سلمک اللہ العزیز
دعا تمہید مدعا است ۔ ورد سپاس گزاری حضرت باری باستدعائے
خیریت ایشان جاریست ۔ مضمون مکتوب آن بدل محبوب ہرچند مرغوب
امّا قالب شکایت ایشان از جادۂ درویشان مقلوب ۔ چنانچہ مہبط فیضان
ربانی حضرت خواجہ نظام الدین اولیاء محبوب الٰہ بدوانی قدس سرہٗ
شخصے شائی خود را یک روپیہ یومیہ عطا می فرمود چون بہ تنخیہ جانب ثانی
بہ کمال سعی پرداخت حضرت تقدس نشان یومیہ آن مسدود ساخت ۔
وقتے طلب نمود ۔ فرمود کہ تو عطائے خود را خطا اندیشیدی ۔ خط نسخ
بر عطائے ما کشیدی ۔ این داد وستد است نہ میراث اب وجد ۔
بس کس را ہمین بس ۔ ناکس را صد پیش و پس ۔ نور حق کہ مراد
از فطرت کامل است حاصل باد ۔

رقعہ ۱۵ ۔ سالک مسالک شریعت ۔ ناہج مناہج طریقت ۔ زید قدرہٗ

لذت نغمات هم بزمی و همکلامی و گلگشت ریاض همدوشی و همخرامی یادمی
آید که زمان دل لب حسرت گرمجوشی می مکد و قطرهٔ شبنم سرشک رنگین
بر دامن ریحان ریشم و گریبان می چکد — حسرتانه بر زبان می آریم شعر
باغبان بی‌خبر از گلدسته پیش من میار ٭ مجمع یاران رنگین یاد می آید مرا
[illegible] شعر را بمعیت اشعار که می نمایند و ریم و هم به تحریر مجبور —
[illegible] به نظر ناقد دانی معاصرین و بی‌جوهری مصاحبین بغزل گوئی
سر فرو نیاورده‌ام — و سخن نویسی را به تیغ القلمی سپرده — چون از پاس
خاطر عالی [illegible] نغز بیکه یاد آید [illegible] اگرچه بی سر و سامانی و
آشفته [illegible] شعر [illegible] ورنه شست آیند بر دیوار

شعر

[illegible] چه شد [illegible] | [illegible] ز اشک ندامت نمی کنی
[illegible] | [illegible] نمی کنی
[illegible] | [illegible] نمی کنی
قول [illegible] | [illegible] ترک جهالت نمی کنی
[illegible] | [illegible] هدایت نمی کنی

حسرت خوری بجالتِ امضاق و انزهاق | گر شکر تندرستی و فرصت نمی کنی
مقصود عاشقان بدو عالم که روی اوست | با وصف چشم خواهش رویت نمی کنی
میکن هر آنچه خواهش مولائی تو بران ست | گر فکر و ذکر و خلوت و طاعت نمی کنی
تسلیم چون خلیفهٔ خلاق اکبری | صد حیف پاس عز خلافت نمی کنی

رقعه ۴۰ - گوهر درج نجابت - اختر برج شرافت - سلامت - نتیجه حسن نیات در عرصهٔ کائنات غیر ازین نیست که معاملهٔ قلب سلیم از علیم عالم الغیب است و خیر خواهی مخلوق خدا چه بر رو و چه در قفا بکم و کاست دارد - حتی که از اهل عناد نیز بحسن سلوک پیش و به جمیع امور جه ذنیب و حضور عافیت اندیش باشد - نیت نیکو را عملی است که گاهی مرتکب قصور آزار دلی نشود که عفوش از تو به حاصل نیست سبب آنکه حق عباد است نه حق رب العباد - توفیق ازل شریک حال باد -

رقعه ۴۱ منظوم

معدنِ خیر و مخزن برکات | [illegible]
ساقی ... در بزم آ... | ... [illegible]
... [illegible]

بعد تقدیم رسم تسلیمات — می کنم عرض ما به الحاجات
بنده همدوشش خیر و عافیت است — طالب خیر آن کرم صفت است
رمزِ دل برلب آمدم اکنون — بر سر مطلب آمدم اکنون
غرض انسان عارف کامل — نه نهد سوی ما سوا اللہ دل
لذتِ ذکر حق کسی یابد — کز سوا اللہ روی خود تابد
یاد حق را حقیقتی خاص است — حاصلش مخلصا ز اخلاص است
ذکر حق ای مجتبیٰ اولی است — یاد مولا ز جمله شی اولی است
هر که او محو ذکر هو گردید — ا وی او جمله رفت و او گردید
بس زیاده زیاده گوئیهاست — تمّلِ خیر مدعای دعاست

رقعہ ۲۲ در نظم

بتحریر حرفِ غم ای نور دیده — قلم هست مژگان دوات است دیده
بصحرای وحشت دویده دویده — ز دست جنونم گریبان دریده
ز باغ تنم طائر جان پریده — غزال دل از کوه پهلو رمیده
بپای دلم خار مژگان خلیده — جگر شد ز شمشیر ابرو بریده
ز بس اشک گلگون ز دیده چکیده — که مرجان بهر تار دامن کشیده

بہ عشق تو راحت بہ ہجر تو ردیت   دل و دیدہ تسلیم گاہی ندیدہ

ازان بازکہ بندۂ بے نیاز ازان سرمایۂ نازافتادۂ راہ دور و دراز است
باب وحشت بر روئے خاطر باز وقت و جگر مضطر از مفارقت آن خورشید نظر
شام و سحر بسوز و گداز است۔ حال سراسیمگی چہ بعرض آرم کہ طاقت
بیان ندارم ۔

شعر

بردعا ختم میکنم مکتوب   باد عمرت درازائی محبوب ۔

رقعہ ۲۳ ۔ رباعی

من چہ رخصت میشوم جان رخصت ازمن میشود   تن زجام الوداع و جانم از تن میشود
می دہد یک سہ جانان ہر دو جانب لذتی   ہر کہ محسن میشود البتہ محسن میشود

بخدایت سپردم حافظ حقیقی نگہبانت باد۔ و عیش دوامی نصیب دل
و جانت۔ اکنون کہ پا بر کابم نعل در آتش ام۔ و جان بہ کاہش ۔
دل را حالت سیمابی نصیب است ۔ و جان را بدرقہ بے تابی ۔

قطعہ

بر دل افگار تو نگاہ گر نگاہ رحمت است   مرہم زخم جدائی مرہ مجبور قسمت
انشاء اللہ تعالی می فرسیم ہفتہ دار   قاصد پیغام غم نامہ اگر منظور تست

دولت حشمت روز افزون باد —

رقعه ۲۴ — جناب الطاف مآبی — زید مجدکم قطعه

بتقدیم رسم سلام علیک ❊ گزارش گر مدعاے دلم
اگرچه سزاوار تحسین نیست ❊ سخنهاے تطویل لاطائلم
ولیکن بجواے شوق جناب ❊ به تحریر تصنیف خود مائلم ❊

دو روز شد که بحسب المتحنت به فارغ از من دعاگو مرهم طلب داشتند
حالانکه دل عارضه نیکا شتند — قیاس بستم و انستم که گل جوانی در باغ
زندگانی شگفته است که زبان حیا حرف مدعا نه گفته — مرهم فرستادم
و دادم که نزد ادم —

رباعی

زخمی عشق مرهم این است ❊ بسیار همین و کم هم این است
بزم عیش کامرانی ❊ فارغ منشین که موسم این است

زنده صبحی بودیم نشست بودم بگویا — غزلے در مدح
حضرت گوهر شته نبی کریمین نور العینین حسنین کریمین غوث الثقلین
محبوب رب مشرقین المغربین قطب الاقطاب غوث الاعظم محبوب ربانی
محبوب سبحانی حضرت شیخ عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه از تو دو اقبال

آمده بزبان قلم می آید — **غزل**

ای قطب دو عالم توئی غوث الثقلینی ٭ اولادِ حسن ابن علی آل حسینی
از نسبت سبطین نجیب الطرفینی ٭ از نسل شریفین شریف النسبینی
لختِ جگرِ فاطمه جانِ اسد الله ٭ نور البصر عز و دل حیدر و شبینی
آنی که تهِ عرش معلی شب معراج ٭ همدوش گرفت پائی نبی امجد
دانند که به کونین بهائے شرفت را ٭ چون ذره نماید زرِ حسنینی
نازنت بحکم است و نیابت حکمت ٭ هم طالب و مطلوب قد ابی تحت و شینی
تسلیم بسگ درگه تست ای شه جیلان ٭ تو بادشه مملکت عونی و عینی —

هر چند در اوایل بتحریر غزلیات و رباعیات فارسی مائل بود — اما از چندے بغزل گوئی زبان هندی سخن بندی اختیار کرد — ازان جا که بطریقه شعرائے مجاز غزل گوئی صرف هزل گوئی است توئی طبیعت را از لائے فکرش بدر برد — اکنون تردد سخن پیشه مضامین ورود توحید بچون دامنگیر ان خردان بود دست — چنان بیچاره خاطرے سرزند شاذ و بے استدادا ست — چنانکه در ایام سابق حین تصنیف حضورستان تسلیم رباعی که بیان سعید بر دو

خامہ می آرم و ہدیتا می نگارم ۔ رباعی

خورم چمنے کہ دل بہ شبنم بندد ؛ شبنم کہ درابرابر دریم بندد
تیرش ہدف حضور بیند کہ کسے ؛ سر را چو کمان بہ سینہ درخم بندد

غرض ہیچیان سخنان بلباس غزلیات و رباعیات و مثنویات وغیرہ بسیار است تحریرش ار غرضے دیگر می یابد وطوا میر را می شاید ۔

شعر

برد عاختم مدعا کردم ؛ بہ زبان دولت دعا کردم

رقعہ ۲۵ ۔ رونق بزم کرم ۔ زورق بحر ہمم ۔ سلمہ اللہ الاکرم رسم مسنون خلاصۂ کاف و نون ۔ ملتزم الشہود مایہ المدعاست ۔ نیز ل مجاری احوال بر منہج استقامت واقع وکوکبۂ عز و اقبال ... رش سعادت لامع باد ۔

رباعی

... حرف ... بجائی ہیم است ؛ نکہت دہ مغز نظر تسلیم است
... ہر نفترہ ... ان ؛ ... اللہ بہ شائقان ہمہ تعلیم است

... بشتہ ... مدت زمانہ کجق آن شفیق یگانہ آنسو ہی قیاس ... دستگیری قلم شکستہ ... امداد دوات لب بستہ گوئے ... گذشت

و با دورشت - اگر مصداق - الدعا في الغيب اسرع الاجابت
مستجاب مجيب الدعوات گردد چه عجب که تمنای لا تعد فرش تردد
نوردد - ان الله قريب مجيب واقعه روشن الدوله بلفظ ناگاه
حيرتی افزود - اما قول فيصل منتقی در تحقيق تصفيه نمود که عالم اسباب
مسبب تجدد امثال است - و ما مور تغير احوال - هر چند ايفای
... وعده عزم ملبدة [illegible] و لعد لابدی
عنان عزيمت گذاشت - انشاء الله [illegible] قريب ست
که بر جناح استعجال قطره [illegible] ايشان در ماه [illegible]
بجانب مکان است مبارک ببرد - [illegible] عجلت ضرور که
کارها در پيش است - و تکاهل باعث افزايش تشويش - رباعی
ای دست بدامان طلب [illegible] ٭ در سلک متعدد خود بسته آئی
روزيکه بجای تو شود [illegible] ٭ کز نيل مطالب چه عجب در عجب آئی
حالات از موجبات تفرقه [illegible] اوقات با سباب جمعيت مقرون باد
رقعه ۲۶ رباشی - [illegible] ارباب مطالب ٭ وی بايست
قبله اصحاب مآرب ٭ گر [illegible] وی تو نيازمند [illegible] ٭ اميد گر

از تو دارم بلکہ دارم ۔ رسم مسنون ادا می سازم ۔ و بہ تحریر یدعا می
پردازم ۔ دعا گوئے بحضور دعا نامۂ خیر مسطور مشعر استجارت
تعمیر خانۂ خدا و حقیقت حال بے التفاتی صدر تعلقداران دور از وفا بر مثل
مجاریہ محکمہ جات مالیہ بہ ملاحظہ باز غۂ عالیہ گزرانیدہ بود ۔ بر آن ارشاد
وفا بنیاد بمضمونیکہ از ضلع حقیقت حال طلبانیدہ آید تشفی دعا گو نمود ۔ اما
اے الآن دعا گوی مضطر منتظر ہوا خواہ منتظر مضطر ۔ اگر مصداق آنکہ شعر
چہ خوش باشد کہ از فضل الٰہے نہ گدائے را رسد منشور شاہی
از جواب دعا نامہ مستمند سر بلند خواہند فرمود خالی از مراحم خسروانہ
و عاری از مراعات کریمانہ نیست و نخواہد بود ۔ و ہم بہ ابراز صدق
التماس طلبی مثل مسجد خیر اساس از ضلع ہذا ضرور ۔ آیندہ ہر چہ
منظور ۔ از انجا کہ اجازت اجرای ہمچو امور خیر معمور باعث نیکنامی
دنیا ۔ و جزا کامی عقبی ست خوشنودی خدائی خانہ کہ خانۂ خدائے
است حق سبحانہٗ تعالیٰ اودیاء دولت عالیہ را روز بروز دولتہا
و ساعت بساعت سعادتہا دہاد بہ محمد و آلہ الامجاد علیہ و علیہم السلام
الی یوم التناد ۔ مصرع ۔ این دعا از من و از جملہ جہان آمین باد

رقعہ ۲۷

دو حُہ حدیقۂ صفا ثمرۂ شجرۂ وفا کریم دردیشان جمیع متوسلان
سلمکم اللہ تعالیٰ بالایمان - تقدیم مراسم مسنون اشرف الکائنات علیہ التسلیم
والصلواۃ و دعائی دستیاری دولت پاینده و تمنائی پاداری
شوکت زیبنده باعث تحریر مدعا کہ ہمین کارہا است می گردد و سبب
تسطیر تمنا کہ مقصود دین و دنیاست می شود - با صفائی شہرۂ اوصاف
حمیدہ و استماع آوازۂ اخلاق پسندیدہ مردم دیدۂ نادیدہ
بدیدار وادید آن عین الکمال دیدۂ دل دیدہ بہ مصداق فرد فرد الاوقات
فردانیت حضرت لاشریک لہ فلا اعلم اسمہ ؎ التمنی علی الزمان
محالاً ٭ ان یری فی الحیواۃ طلعت حر ٭ تمنائی ایں بیکس نداردسی
دل من رفت من مضطر باسحال آمد ٭ پئے دیدار تو دیدار یم دی بناش
گرامیا ازین اشتیاق مالایطاق می کشاید کہ شاید روحم در کتم وحدت
تبادی رسم اعتناق پرداختہ است - کہ حالیا بہ حسرت گرم جوشی
نگاہ در ہمان اندیشہ را مطلق العنان ساختہ - از انجا کہ ہر زمانے
را مکانی است و ہر مکانی را زمانی - جوش قلبی را منحصر ملاقات

داشته حرف مطلب نگاشته می آید- که مبلغ شصت روپیه
وجه سالانه تعلقه گجویل از چین اجراگشته تا سال گذشته بدستور
مستمر بسر آمد اما درین سال عهده داران حال بحسن التعلیلے زبان فهم
نه کشادند بل بدامن سوال نقد جواب نهادند- خیر بحکم الخیر فیما وقع
سکوت اولی دانستم و همین رضای مولی- اگر آن کرم فرما کرم
فرمایند خالی از مراحم مشفقانه نخواهد بود- چون دل بخیر طلبی آماده
زبان بدعاگوئی کشاده حرف دعا است که مجیب الدعا بمدعا رساناد

رقعه ۲۸ نظم

ای باد دلکش سرورِ دلها ÷ وی مستی تصورِ دلها
ای پردگی قصور دلها ÷ وی مستی نذورِ دلها
ای راحت جانِ حق تلاشان ÷ وی آفت شانِ بدمعاشان
دامانِ نگاهت از معانی ÷ گلزار بهار کامرانی
انصاف تو وقت کامرانی ÷ یکسان با قاضی و دانی
مهرت همه مهربان اخیار ÷ قهرت همه قهرمان اشرار
رویت همه روی بهتری ها ÷ خویت همه خوی بهتری ها

دستور معظمان آفاق ؛ خوش صورت خوش دل خوش اخلاق
شهزاده و هم فقیر زاده ؛ با بخت جوان و پیر زاده ؛
وصف تو که خارج از بیان است ؛ لیس جان زبان زبان جان است
خواهم که کنم بجنتم توصیف ؛ در نثر دو چار جمله تالیف
هرچند بمدعا و مرام آما بدعا در حضور - از انجا که مسبب کائنات
عالم اسباب جهات را مسخر رواج و مقید ما یحتاج نموده است
بے آنکه استعانت کند و یا اعانت چاره نه بوده - لهذا قاصد
اظهار مقاصد و مطالب ابراز مطالب می شود که ما قبل چند ماه
تنخواه سالانه دعاگو مقرره تعلقه گجویل از نزد تعلقدار اول ضلع
الگندل به محکمه انجمن مرقا بل ازل رسیده است تا الی الآن
از صوا بدید آن سر در نهم پس چشم امید ازین سرمه روشن که اگر
روانه صدر شده است اولی تم اولی ورنه توقع واثق از نوازش
والا - زیاده زیاده و صفحه مرام از سواد کلام ساده -
رقعه ۲۹ - ه ای زروی راحت پیش ما پوی
ز لطفت نوش آمد نیش ما ؛ زان نگاهی کر نوازش میکنی ؛

از لطف شد بدل تشویش ما ؛ صورت قال معنی حال است و معنی
حال صورت قال - طاعنان قال را قال اہل حال جواب می دہد
سـه حال می آید بیک دیوانگی ؛ قال را باید دو صد فرزانگی
عزیزا قال و حال لازم و ملزوم است ہر دو درست باید نہ سست
در ہر دو اتفاق باید نہ نفاق - در خبر است کہ علامت منافق سہ باشد
اذا ائتمن خان و اذا وعد خلف - و اذا حدث کذب ہر کرا
توفیق ازلی رہبر باشد از صحبت منافقان دور تر باشد -
کہ ان المنافقین فی درک الاسفل - فرمان خدائی عزوجل است
شما بعمل در رفعل باد -

رقعہ ۳ سـه بدفاع دل بہ تمہید دعا ؛ از ترقی حیات وجاہت است
ای زعطف حسن لطف تو ؛ دیدہ را نور است دل را راحت است
از عالم تمہید مدعا است و مدعا ؛ سخن خیر لب کشا - حالات تنگ ظرفی
... در ... تعلقدار ضلع میدک نسبت معی و معک کہ مرقوم است
معلوم است کہ عادتش بدخلقی است و از ان مصروف بد خلقی -
مقصد ... کہ ... و ہیچ اہنین در سنگ سیرت جبلی را علاجی نیست

والتیام خیر و شر را رواست - برین حال کلامی از اهل حال بخیال
آمد حسب حالِ آن مستوجب نکبت و نکال - که روزی خیرآموزی
پیش بزرگی رفت و دامن سوال گرفت که در سرمایهٔ زندگی بشر جوهری
که دیگر از آن بهتر نباشد چه باشد - فرمود که عقلِ مادرزاد گفت اگر نباشد
فرمود مصاحبت دانشمندان خیرنهاد گفت اگر نباشد فرمود سکوت
بلاغنا و گفت اگر نباشد فرمود موت از جانب رب العباد - بلا خلاف
صاف صاف میگویم که دویم اخنس از سه جوهر اقدس مفلسان
مستحق جوهر رابع که بذاتش کافی و بس - مخلصا حاکم وقت را
می باید که بحفظ ماتحت حکومت خویش چه از رعایا و برایا و هم غریب
درویش بخوش اخلاقی و نیک کرداری و دلجوئی و دلداری و انصاف
پیشگی و پیش اندیشگی و لینت بیانی و کشاده پیشانی و فریادرسی نیک
نفسی پیش آید و به غور و تامل به معاملهٔ عزم و جرئت به مجادلهٔ قول
پروری و رعیت نوازی و بے غرضی و بے آزی و دادرسی مظلومان
و پرورش محتاجان و اجرائے معمولات قدیم و لحاظ تخصیص و تعمیم
و بلند حوصلگی و فرزانگی و مروت و مردانگی و شفقت و الطاف و دریافت

وانصاف و یکرنگی ظاهر و باطن و شناسائی متدینین و خائفین الکرام
اضیاف و بیش لطفی از اخلاف - و دوری از ازهاف و سعی
ای اولاد صالح هر کدام
باستعطاف عاقبت اندیش باشد - خصوصاً از اهل عزت برعایت
و پرداخت و اشفاق و نواخت و تهذیب و تحبیب به لینت کلام
و صفا کامی و وفاداری و نیک شعاری محل آرا بودن واجب شمارد
که باعث نیکنامی و ستوده انجامی است - اگرچه نشه‌ها حکومت سرمستی
شراب و آتشه می دارد اما صاحبان ظرف کامل را بدنیت که مطالعه
دار التجربه اند نظر دیده عبرت افزاست - حاکمی که به حکومت دو روزه مغرور
شده دماغ حکمرانی دارد و از داور یگیر حکم الحاکمین تخم اندیشه در مزرعه
دل جفاپیشه نکارد - یوم الوعید آنچه که ز بدنیت خواهد دید حاکمان وقت
را لازم و متحتم است که هیچ و یم تعاقدار معذور العقل والادراک
مجهول التمیز و بی باک حسد پیشه و کینه اندیشه تنگ ظرف سبک حرف
همدوش اوباش محاسن تراش افتراپرداز سنگ انداز سخت
گیر و سبک خیز زخم زن و نمک ریز بلاهت کیش و سفاهت اندیش
به قساوت و فساد و نخوت و اعتداد نباید پرداخت که تا درآی

سوء الاسمی و بدرسمی در دار العمل دنیا و بدون بد انجامی و بے کامی بدار الجزاء عقبیٰ چہ حاصل خواہد شد۔ حالانکہ بہ عبادت و ریاضت کوشند و بذکر و فکر جوشند۔ ع چو از حد در گذشتن شرط رہ نیست ؛ اگرچہ طاعت آید جز گنہ نیست ؛ باسراف آنکہ گفتارش بلند است اگرچہ در فشاند ناپسند است ؛ عیب پوشی عذر نیوشی جوہر شمشیر اصالت است ہمچو دویم تعلقدار راکہ از صورت و سیرت عکس الت صالت نمایان است کجا نصیب۔ خیر ع فکر ہر کس بقدر ہمت اوست ؛ حق تعالیٰ توفیق خیر دہاد۔ رقعہ ۳۱ ۔ نوابصاحب کہف الفقراء ملاذ الغرباء اجل قدر رکم و ضاعف اجرکم تسلیم کہ مسنون است بوساطت دعائے خیر مشحون باعث گزارش مضمون جزا مقرون۔ از انجاکہ کون حقیقی بعد طی مراحل ظہور مخلوق بہ خلقت بنی نوع انسان بحکم کل یوم ہو فی شان قلم قدرت بر صفحہ کثرت بہ حکمت بے علت جاری ساخت۔ ہر فرد بشر بہ تمیز خیر و شر بار اتش لبساط تشریہ پرداخت پس انجام مقتضی آغاز است و آغاز محتاج انجام فلھذا پیک خامۂ خام سالک جادۂ مابہ المرام است ہنگام ماموری نواب وحید منور خان صاحب بر تعلقداری ضلع سیدک

دعانامہ خیر مسلک بمراد استجازت تعمیر مسجد گزرانید نواب موصوف
نظر بر کار خیر فرد برادر دش معیت رو بکار بہ محکمۂ صدر تعلقدار روانہ
فرمودند صدر موصوف کہ فی الحال موقوف اند بہ کمال حرارت اسلامیت
و پاس اہل اسلام داخل دفتر کردند و بجواب تحریر دعاگو کہ محتوی
استفسار سبب تعویق آن بود نوازشنامہ صدور فرمود کہ در تکلف
است اینجا نہ خدا است صاحب خانہ فکر خانۂ خود خواہد ساخت - دعاگو نوع القلم
گردید کہ جواب غافلان باشد خموشی ؛ اما مجی محمد اسمٰعیل صاحب خانم کمترین قدیم
سرکار با آگہی حال ملتمسہ این بے کار مستصلح شدند کہ در صورت ابلاغ
دعانامہ ثانی بہ مصلحت آن مورد مواہب یزدانی تحریک اجرایش بہ عملی کہ
بے غش و غلی باشد ساختہ آید و بہ سعیش پرداختہ - چون دعاگو بہ نیت
و مراد تنزل و تبدل صدر متبدل مشروط العمل بود تکلیف خدمت
..ارہ نفرمود اما بجواب استصلاح محررہ بالا پرداخت کہ مالیت
ارقام مطاویہ فرد برآورد آن نیست کہ از سعی ما و شما بہ تکلیف اہل اسلام
انجام ... گردد جواب آمد کہ زبان آن بلند ہمت باین ارشاد جرأت
... د کہ اگر خدا خواہد مقدور من کمر ہمت ازین کم نخواہد بست - دعاگو

ازین نوید جانفزا جاوید برکرسی سرور نشست دست دعا بلند ساخت و مصلحت خاص پسندید درین خصوص تمنائی استدعای ارشاد از ان خیر بنیاد بوقوع نیامده بود که جناب مجیب الدعاحاجت این بے مدعا روا نمود یعنی بہ فحوائے مراد داد دعاگو داد نوید تبدل صدر واجب التعزل بسماعت رسید دل در جسم و جسم در جامہ بالید علم عزمیت بجانب حیدرآباد افراخت و بہ مکان مشفقی سید عبدالرزاق صاحب معتمد جناب مدارالمہام کا عالی طرح اقامت انداخت کہ ہوائی بیرون بلدہ فی الجملہ مقتضی مزاج است و اشفاق صاحب موصوف مکتفی مایحتاج - بہ حسب مشیت ملک العلام تا معاودت مدارالمہام عزم قیام مصمم است کہ تہیۂ تحریک استجازت تعمیر مسجد اہم - امیدوارم کہ بعد مراجعت مدارالمہام سرکار عالی وساطت مساعی آن ہبط مراہم لایزالی بحصول اجازت تعمیر خانۂ خدا کہ بخدا سوائی تمنائی کارخانۂ خدا کارے از خوارج بشری در پیش ندارم مشکور عباد و ماجور رب العباد باد ہ عمرت دراز باد برنگ مراد ما ؛ کز حق کشد نہ دست بیوم التناد ہم زیادہ زیادہ -

رقعہ ۳۲ – مروت نہاد فتوت نژاد سلمہ اللہ الجواد – مدعا
بذریعہ نامۂ دعا میرسد تا ہمدوش مردم چشم گرامی گردد و ہمچشم
دیدۂ حق پسندیدۂ سامی – درین خصوص مشفقی مکارم مخصوص راغب
سیر الی اللہ محبی محسنی حسن بن عبد اللہ وفقہ اللہ تعالی ناظر الوجہ اللہ
بحسن ماموری بامراد بر عہدۂ تعلقداری ضلع گلشن آباد بہ فحوائے
آرزوئے اہل وداد فروکش اماکنہ مصدر عدل و داد گردیدند – چون
جامع المتفرقین کہ تمنائی دیرین برآوردہ موزونی شوق الشائق
برہنمونی دل اشتاق قصیدۂ پر اشتیاق بقلم آوردہ برائے
ملاحظہ کہ واجب اللحاظ و مربوط الالفاظ است بہ تسلیم مادّے
معدّی استحسانا متوقع جواب و اصلاح اولو الالباب است

قصیدہ

گشت ز اقدام تو چون شہرت آمد آمد ؎ رشک گل گشت دلم از روش غنچہ وشی
مژدۂ آمدنت چون بسماعت آمد ؎ شد دلم تازہ ز ترشیح بشاشت روشی
انقلابے ز فقدوت چو با فواد فتاد ؎ دلم از ضعف تحیّر شدہ مایل بغشی
شیشۂ فرحت دل خورد شد از سنگ ملال ؎ زان خمار آمدہ در سر خوشی بادہ کشی

ای شکستہ شد

له مطلع [illegible] ۱۲

دیدچون حالت حیرت سبب کاہش جان ؛ دل من گفت کجائی کہ درین کش مکشی
بخوشی تہنیتم داد و مبارک باد م ؛ کامدآن مایۂ خوشوقتی و شادی و خوشی
فایز منزل مقصد شدہ بر طبق مراد ۔ ؛ جرعۂ آب حیاتی کہ ازان در عطشی
للہ الحمد حسن جاء بوجہ احسن ؛ اشکر اللہ من الفرح غداۃً وعشی
تحفۂ تہنیت از جانب تسلیم این است ؛ پیشکش باد بہ پیشت بدل منتعشی
بعد تحریر قصیدہ دل لذت چشیدہ از مخزن معنوی مرواریدِ
مثنوی بدامان زبان ریخت و بجلوریزی مصاف تحریرش فارس
بیان عنان خامہ گسیخت ۔ ہدیتاً کہ حوالۂ قرطاس دادہ شد
بخدمت فرستادہ شدست کہ تنہا لذتے دارم چہ دارم
خوش آن نعمت کہ لذت بخش یاران است ؛ بذات آن مخمخم
مستحسنم چہ عرضہ دہم ۔

مثنوی

جزاک اللہ خوش آمدی بامراد ؛ ہمیشہ دلت با خدا شاد باد
چہ گویم کہ از بدر تغیز تو ۔ ؛ بہ لطف خوش اخلاق آمیز تو
ثنائی تو اوصاف تو شکر تو ؛ وفائی تو احسان تو ذکر تو ۔

سحر نیست در روز بانم که نیست ❊ شبی نیست ہمدوش جانم که نیست
توہستی بہ فضل شہ ذوالمنن ❊ بصورت حسن ہم بسیرت حسن
بہ معنی وصورت کہ بس احسنا ❊ بخلق و عمل نیز مستحسنی
رعایا برایا شدہ شادمان ❊ کشادند در شکر خالق زبان
کہ یارب برحمت نظر کردۂ ❊ کہ این سایہ برما بہ گستردۂ
دعا می نمایند لیل و نہار ❊ خدایا تو این سایہ پایندہ دار
دعایم کہ باد این دعا مستجاب ❊ پور داست از خالق مستطاب
بحمد اللہ شد نامہ ختم از دعا ❊ ہمین است تسلیم را مدعا -

رقعہ (۳۳) رباعی

بہ خدا قصہ مختصر سازید ❊ بر پریشانیم نظر سازید
از پئے ماہوار یومیہ ام ❊ ہرچہ سازید زود تر سازید

عرصۂ پنج ماہ است کہ بعدم ہمدست مواجب روزینہ حال گزرا دقات روزینہ وشبینہ تباہ - حتی کہ از اجناسے کہ بہ عمر خود نخوردہ بودیم خوردیم - بہرصورت بحکم ضرورت اوقات شبا روزی بسر بردیم وشکر رب الکریم بجا آوردیم - عالم معاش

که موضوع استمعاش وتلاش است نمی گذارد که حرف مدعا بر زبان آرد
حالانکه سوال اشد واقع است لاکن دعوی استحقاقش واقع -
پس دیده تمنا مکحول مدعا و دل مدعا مامول عطا که در سال حال مطابق
وصول بنجسال عوض بومیه این شکسته بال بحال باشد که سال گرانی
است و دورهٔ پریشانی - بندهٔ هوس آگنده در سال آینده نصف
ازان گیرنده و نصف به سرکار دهنده خواهم ماند و دامن خواهش
زیاده ازین نیالیش و خارج ازین گذارش که دل و جان باعث
خفت وکاهش است توانم افشاند تار عطاے سرکار گرد دگذارد قات
این پریشان کار سال حال سخت تر از گذشته سال است و علاوه ازان
از تقاضاے قرضخواهان محافظت عزت محال - هرچند نظر زمانه
چند در چند گذارش مندم اما آن محسن این محسن بطریق احسن
که بخلاف ضابطهٔ سرکار مروت این محض بیکار بار خاطر آن انصاف
شعار نباشد تجویز فرمایند - تا ممنون نوال باشم نه مرهون انفعال
رقعه (۱۴) سلامی علیک و قلبی لدیک * صحیفه گرامی نامه
نامی مسطره هفتم ماه روان بوصول خود مسرور دربان خسته ساده دل مفارقت

منزل مراسلہ رانصف المواصلہ بل مواصلۂ کاملہ شناخت جامع التقریر
روزے آرد کہ بر غبار مفارقت آب مواصلت بار د زیادہ چہ گزارش
دارد و بہ نگارش آرد سے آرزو دارم کہ ببینم روئی دوست
یار سانم خویش را در کوی دوست ٭ گر خدا خواہد مراد آید بدست
زانکہ صرف انتظارم سوی دوست ـــ
رقعہ (۳۵) عزیز لیق مستفاد التحقیق طالب مطالب طرق مرغوب
راغب مآرب رب و مربوب مشتاق مقاصد لطیف عبد الحفیظ
مرتضی شریف حرسکم اللہ تعالے بہ نیاب المنیف۔ تسلیم سراپا تسلیم تقدیم
مراسم سنن حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم کریم حبیب رؤف و رحیم
مرکز دائرۂ حادث و قدیم علیہ و آلہ التحیہ والتسلیم بعد علم العلیم
الی یوم التقسیم بین الجحیم والنعیم باعث ابراز مطالب خیر تضمیم
دانستہ رابقلم و نہ دانستہ رابعدم می آرد۔ وصول استفسار
مرسلہ بشر ساخت۔ قلم صفار قم تحریر جواب بر طریق مذہب
الوالالباب کہ زبدۂ اعمال طریقۂ سنت و کتاب اند مختصر از انجا
کہ تقریر پیر و مذہب اہل حقایق بودہ است وحسب قوۃ حوصلہ

را ہ تصفیہ بیہودہ می نگارد کہ ماسوا اللہ را سوا اللہ پنداشتن شرک است جلیاً وخفیاً و معتقد آن مشرک سراً و علانیۃً خواہ فی العبادت باشد یا فی الاستعانت۔ مقدمہ ثم استوی علی العرش مجازی نیست امّا نزد اہل مجاز فی الحقیقت حقیقت آن دیگر است کہ ظرف تقریر بہ گنجایش تحریر و حوصلۂ تحریر بحسب تقریر معترف بے حوصلگی و بے ظرفی است۔ تاہم خلاصہ اش مُطادی تشریح دو حرفی۔ آشارۂ عرش نہ از عرش است ونہ از فرش لیکن بجانب قلب مومن بشرطیکہ مومن باشد بے مَن ومِن و وراء آن بہ فہم و گمان غیر ممکن۔ خاک آن پریشان خیال مورد مواہب واہب محمد صدر الدین صاحب کہ دست بیعت بدست این فقیر بے حجت دادہ اند مجازاً رسمی است امّا از عالم باطن بفحوائے شوق عجیب مواطن دست خود بدست راز دار الست مقتدائی کونین غوث الثقلین غوث الاعظم قطب العالم محبوب سبحانی مقبول ربانی سرمایۂ فیوض یزدانی حضرت شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالی عنہ نہادہ اند

وآن حقیقت علمی است چون ظهور مثالیہ جناب متمثل مثل این
بے حساب بود رسم مجازی رجوع نمود ورنہ خواستہ نصیب لطیف
نبات کسیف چہ نسبت دارد۔ بس عقیدۂ صافی و اعتقاد
وافی کہ طریقۂ شان می دارد محتاج تعلیم و ہدایت نیست امّا انجام سلوک
وآن ثمرۂ ریاضت است ونتیجۂ دیانت زیادہ زیادہ
تصور یدم کہ از مرغزار این تقریر پریدم ۔ زیادہ الشفر
کافی باقی اضافی ۔ تعویق ترسیل جواب سببے داشت
کہ نہ نگاشت وآن سفر تکمال بود کہ ضرورتاً ارمنود و ہمو
فی کل حال رفیق ومنہ الی الخیر توفیق ۔

رقعہ ۳۶ سے ۱۵ بہ یاد تو سلامت بخیال تو خوشیم
نخیہ نادیدن تو ہیچ پریشانی نیست ؛ الحمد للہ کہ تمنائی دیرینہ
بہ ضمن آمد آمد سواری مبارک والیٔ ملک دکن صانہ اللہ تعالی
عن الشرور والفتن برآمد ۔ چشم براہم کہ زدید لقای گرامی
دیدہ را روشن کنم و دل را گلشن سے چہ شود گر بہ کرم عزم منی
فرمائی ؛ کہ لقای تو مرا شادیٔ عالم باشد ۔

رقعہ ۳۷ - افضل الفضلا کھف الفقراء اجل قدرکم وضاعف اجرکم - مراسم مسنونہ حبیب کریم علیہ و آلہ التحیہ والتسلیم بہ تقدیم رسانیدہ مایل مدعا نگاری است و مصروف مطالب گذاری - ناگہ نامی صحیفۂ گرامی کہ بفحوائے سیاق - کما او تیت بجوامع الکلم کلام سید العرب والعجم صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم اعجاز ایجاز بجلوہ می داد قدم وصول بر فرش دیدہ نہاد و قطعۂ برات وجہ معاش بلا طلب و تلاش رسید رقمش بلا کشش بہ معرض وصول انجامید - از آنکہ درویشان بہ مرتبۂ ممنون انصاف و مرہون الطاف کہ صفحۂ زبان ازطراز شکر آن صاف - الفت لمبہ بارکیہ بر دوش خاطر می بردم فرو آوردم - بہ مصداق - ظما بہ قلبی لا یکاد یسیغہ رشف الزلال ولو شربت بحور آہ بصارت معاینہ می طلبد و بصیرت مشاہدہ — ہرچند

در نظر اولی معائنہ ہستی حق اولی است ما زہرہ بصارت نیست کہ حتے بودہ است ہان بصیرت را طاقتی حاصل است چنانچہ برہمین حال ارشاد کاملے کامل سے ما چشم بستہ صورت جانان نظر کنیم پ یکجا نشستہ گرد دو عالم سفر کنیم پ در نظر ثانی نکتۂ من رآنی فہمید نیست و بہ دقیقہ رویت حق رسید نیست - زیادہ توفیق رفیق باد -

رقعہ ۳۸ - ازانجا کہ رزاق مطلق بے نیاز بہ فحوائے سنت مجاز رزی بندگان خویش بر ذمت ہمت مقبلان خیر اندیش کہ تفویض نمودہ بجزائے حسن تنا بخش وعدہ فرمودہ - فلہذا انجاح مرام خواص و عوام بہ اسقا و اطعام و دادرسی مظلوم و عیادت مسقوم و عطائے قرض حسن بوجہ احسن بذات خویش مرجوع و منسوب نمودہ است حالانکہ ازین احتیاج ہا پاک بودہ است الحمد اللہ برات ماہوار شش سہ ہور عن یومیہ دعاگوئی احقر بر آبندہ داشتہ علت تکرار بتاون نگاشتہ اند جزاکم اللہ خیراً - ہمین وقت است کہ دشمنان ہم واجب الرعایت و مستوجب رحمت

اند- ودر ابتدا عیوض حلینی که میسر بود مراحم سرکار عالی از سنه ۱۲۸۲ ف
سکه حالی اجرا نمود - بلا طلب عطائی رب دانسته شکر محسن با
بدعا و ثنا ادا کردیم و بصرف آوردیم اکنون حکم برآیندگی برات
بحصول کدامی برکات بوده است خلاصه اش نه کشوده - اگر
ردّ عطا است فکیف یردّ البلاء - اگر به نظر قحط سالی است از همت
کرم خالی - ع کین وقت دستگیری و هنگام رحمت است ۞ بلکه
درویشان قلیل المعاش کثیر العیال مستوجب عطائی ر دہستند نه
ردِّ عطا - چون فقیر شکسته بال کثیر العیال است در هنگام ارزانی
به معاش عطیه سرکار بنان جوار گذر اوقات زندگانی محال - پس
به گرانی چه رسد که دست همت سرکار دامن گوشه نشینان درکند -
هان ورای آن معاشی یا تلاشی داشتم حال گزارش خود که شرم می آید نمی
نگاشتم - ناچار امیدوار حصول برات ام و مشغوف دعای
برکات زیاده —

رقعه ۳۹ - جناب من دام کرمکم - تا زنده ام دعا
کننده ام بجز مفارقت صوری هر چند جوشش می زند اما ساحل

مواصلت معنوی کہ تصوراً و تفکراً بہ مشابہ قاب قوسین انفکاکے
نہ داشتہ است متعرض می شود - ناچار المراسلۃ نصف المواصلہ
راکہ بلا علی الاتصال گاہ گاہ عذر فرصت است و بہانہ گنجایش
نیست کاربندی می گردد - مقدمہ تنسیخ خواستگاری شاید بے رضای
باری بسعی پیوندزدگان ناکارگزاری جاری گردیدہ بود و آخر
بناسازگاری انجامید - ہر معنی را صورتی است و ہر صورت
را امری کہ در عالم امر مقدر شدہ تا بوقت معین بہ عالم خلق موقع
گیرد - اگر مسبب حقیقی را منظور است سعی دعا گو نزدیک است
نہ دور - قریب الزمان اطلع و اصلح بمنہ و کرمہ -
رشتہ بانگشت مصلحت بہ مصداق مصرع - زدر پا می کشد صیاد
دام آہستہ آہستہ - بتمام و منتظر وقت نشستہ - تمنای حضوری
محض بہ رفع حجاب دوری کہ می دارم در شعری نگارم -
بلبل ز ادب پا نہ نہد در صف گلزار ٭ تا گل بہ طلب گاری او
لب نہ کشاید ٭ زیادہ دعا - محررہ بستم ماہ ربیع الاول سنہ ۱۲۹۷
رقعہ ۴۴ - عزیز از جان عزیز سراپا لیاقت و تمیز

مورد مراحم عزیز سلمه الله العزیز - بعد از دعائے تزاید مدارج دین
و دنیا بانکشاف مطالب خیر انتمامی گراید - عزیزا چه شکر از زبان
دل و دل زبان ادا کنم که آن زبان ندارم و آن دل - عزیزا
در چله وی تسبیح که فی الحقیقت تسبیح ملایک است اگر مدت العمر
بدعا مصروف باشم احسان آن ادا نتوانم ساخت - سبحه نیامد
مرہم زخم دل آمد و تمنائے ناحصل - سبحه نیامد تعویذ دل رمیده
آمد و نور دیده - الله الله من و این تسبیح عرض نعم البدل سبحۂ
گم گشته صد حصه بهتر یافتم بلکه خود را و وظیفۂ خود را که سوائی خواب
و خورد دیگر نمی دانم لائق آن نمی شناسم - عزیزا عزیز دل آن
عزیز که باین ناچیز رسید آن روز روز عید و آن شب شب قدر
گردید الحمد لله علی ذالک - ؎ سبحۂ چون کاکل
پیچان جانان یافتم ؛ دانۂ دل رشته جان بلکه مرجان یافتم ؛
با من مجنون چو آن لیلائی محبوبی رسید ؛ حلقۂ تسبیح را دست گریبان یافتم
طرۂ مشکین چو شد منظور دیده دیده را ؛ ناظر دیدار صد چشم غزالان یافتم

رقعه ۱۴۱ - جناب الطاف مآب وسیلۂ احباب حرسکم الله

تعالی - ہرچند از جسم دوردام اما بدل ودعا درحضور - زبانِ صداقت بیان مشفقی میرزا حیدر بیگ صاحب تحصیلدار نامی اکثر مداح اوصاف حمید دگرامی است کہ دل درجامۂ جسم می بالد - الحمد للہ علی ذالک اسلے الآن چنین تحصیلدار ضابطہ دان معاملہ شناس عالی قیاس جفاکش وفاکیش کارگزار وخیر اندیش احدی نیامدہ ونخواہد آمد اگر قدرشناسی ونوازش جناب برائی استقلال مشفقی موصوف برعہدۂ ماموره مساعی جمیلہ بکار برد دورنیست کہ مشکور شود متوقع نوازشات دلی آن جوہر قابل ازلی بوده ام - احسانات جناب صدر تعلقدار صاحب برحال من درویش کہ مبذول است کو زبان کہ شکرش بجا آرم - حق تعالی دیرگاه برحکومت قایم دارد وروزینہ ترقی لائقہ عطا کناد زیاده دعا -

رقعہ ۴۲ - منہج سعادت توکیل مورد مراحم جلیل نرحکم اللہ تعالی بجزاء الجزیل - بعد تقدیم مراسم دعا کہ بہین مدعا است طالب شفا - شرح جوش اشتیاق آن نیست کہ حوالۂ قلم کنم - بیانش بہ تحریر مدعا می نہم کہ رقیمہ مسطره بست وہفتم

ماہ منقضیہ بہ عبارت رضیہ بدل سرورے بخشیدہ و نورے بدیدۂ
کہ دیدۂ تمنا روشنی ازان یافت کہ علم وداد بہم چشمی خورشید
می افراشت و اشہب اشتیاقِ دیرین براہے شتافت کہ
ہر قدمے را منزلِ مقصود انگاشت ۔ الحمد للہ از بلدہ کہ فائز
مکان شدہ اند سپاس خالق پست و بلند کہ مکثر مکسر آمد و ثنائے
مدعا در بر ۔ پس این نتیجہ قرب نوافلی است کہ بعد سہ تائی
بہ قرب یکتائی انجامید ۔ تا افزایش بہ کاہش و کاہش
بافزایش رسید ۔ اکنون دل مشتاق بہ تصور نعمت قرب
فرائض ہم ملاق است ۔ ؎ طغیانی محیط تمنای دیدنت
از سر گذشت تشنگی شوق دفوق ازان ؛ برای این شکستہ حالت
از جناب موصول الشہادت استعانت کہ کردہ اند خزالکم
زنجبیل سعادت بہ عسل بشارت برواندہ اند برب الناس
مصداق کلام بیدل دل شناس رحمۃ اللہ تعالی خارج العدد
والقیاس ۔ ؎ اجزای سفیدی و سیاہی دگر است ؛
معجون حکیمانِ الٰہی دگر است ؛ مستوجب سپاسم ۔ الحمد للہ

علی ذوالک کما شفانی یشفی اللہ لک - زبان مدموع العین
محبی قلندر حسین شکایت حال علالت ایشان نه کرده که دلم را پریشان
می گفتند که لبن الاتن در استعمال آن همه جان وهمه تن است -
قیاس خالص مشخص که طبیب کامل شاید علت سل قرار داده است -
فلهذا دلم هم مصلحتے داده که اگر کشته سرطان به بدرقه شیر مذکور جاری
باشد هر آئینه باعث فضل باری ترکیبش آنکه لسبت عدد سرطان
را از احشا پاک کرده بظرف خورد که آب خوره می نامند به نهند و گل
حکمتش کرده از پاچک آتش به دهند و بعد سرد شدن بر آورند
وحسب ترکیب که شربتش چهار سرخ است بکار برند - هر چند مختصر است
امّا موثر - زیاده دعوات بشپار دزری باعث شفا و فیروزیست
تحریر پنجم ماه محرم الحرام ۱۲۹۶ھ -

رقعہ ۲۳ قطعہ - موصول شد چو شقه منظوم مرسلهٔ
نیت حسن اتفاق بسے شاد دل شدم ٭ تکلیف من چو گشت قبول مروت
از حسن خلق وهمت عالی خجل شدم ٭ حسین نواخت سه ساعت روز
که وقت ناشتا می دعاگو است - بر وقت تشریف آورد ...

گرامی خیلے نیکو۔ **قطعہ** مکرر اطلاع از بھر آن است ؛ کہ تابے
وقت وقتِ من نہ گردد ؛ تسلے کے شود حاصل دلم را ؛ کہ تا
محسن مرا محسن نہ گردد ؛ کہ از بدوِ اختلاف مزاج این ناتوانی
تجاوز زمانی بے آب ونانی خواہ بیک جرعہ ولقمہ باشد فمِ معدہ باضطراب
سودامی خراشد۔ درصورت عدم فرصت استجازت می کنم
تالبِ نانے برلب نہم وجرعۂ آبے فرو برم۔ آیندہ ہرچہ مرضی
رقعہ ۴۴ چو شد در بے تمنائی من صرف تمنایم ؛
شکایت بر زبان می آید از حرف تمنایم ؛ آرزوہا کردم وہوس
ہا بردم نہ نقد مطلب بدست آوردم ۔ ونہ ثمرۂ از شاخ حصولش
خوردم ؛ میندا شتم کہ رضا ہمین است ومشیت چنین۔ اکنون کہ دیدہ
را بہ وا دید گذاشتہ ام بہ نگاشتہ ؛ تار رشتہ تعلق وتملق نہ گسلد و
بسان خار بدامن دلہا نخلد۔ یار شاطر بودن بہ کہ بار خاطر ؛ این
ہمہ کہ میگویم نمی گویم بلکہ می گویند وزبان ہا قابوئی شکایت میجویند
ہ من نمی گویم جہانی گفتگو ہا می کند ؛ از برائے قطرۂ مملو
سبو ہا می کند ؛ سخن فہم فہم **ہ** گفتگوئی ما بہ گوش آویزد دیت

زانکه زخم نیشش نوش آورد نیست ؛ دامن تمنا گذارید تا پاره گردد
ونظر بر رضا دارید تا تشویش چاره نمصادق سه کسی را که همت
بلند افتاد ؛ مرادش کم اندر کمند او فتاد ؛ شاید تمنا پردگیٔ
فراق است - درین خصوص غزلے که بہ ہمین مدعا مخصوص -
دیدنیست و دامنِ ہوس چیدنے غزل
کو صبح تو لا و کجا شام تمنا ؛ آن ماه نه در بر نه ملب جام تمنا
گفتند بہ گوشم که مبر نام تمنا ؛ اُفتاده بلند آمد بر بام تمنا
درنزا ویه انداز سر انجام تمنا ؛ دیدی که ز آدم چه شد انجام تمنا
باشیم دل افسرده بکنج قفس یاس ؛ زان روز که شد رشتهٔ پا دام تمنا
بینیم نه از دور در کعبهٔ مقصود ؛ تا عمر به بندیم گر احرام تمنا
در عالم نیرنگ محاسب شدم امّا ؛ خارج ز حساب آمده اقسام تمنا
کو تازه دماغیکه درین دایره تسلیم ؛ خشکی نه کند روغنِ بادام تمنا
رقعہ ۴۵ - رباعی - مرد آنکه به نعما همه شاکر باشد
یا بد چو بلا بخویش صابر باشد ؛ شاکر همه او شناش و صابر همه او
آنکس که براه خیر جابر باشد ؛ تمهید کلام آنکه درین سال

گرانی اکثر پریشانی از قال و حال آن مدعی ہمہ دانی یافتہ می شود - و از تحریر ایشان روئے پریشانی بہ ہمین جانب تافتہ - چہ سبب کہ سبب کہ اللہ الصمد است معتمد غیبت - اگر نسبت ہمین است نتیجہ ہمہ دانی چیست - تو لے یاد دارم می نگارم کہ شاگردے را گرسنگی بغایت رسید - از استاد پرسید کہ ما القوت گفت "ذکر الحی الذی لایموت" ہم ازین قلیل قول تانی دلیل کہ شخصی براہے قدم تردد می شمرد ضعیفہ را بہ نظر آورد - نظر بشکستہ حالی از زاد راہ تعالی برداشت و دست بجیب خود گذاشت تا بہ ہدیہ پیشکش فاکہت دارد و در آرد - ضعیفہ بہ پسند بر دو مشتی زر ہم آورد - مسافر بہ تحیر رفت - ضعیفہ گفت کہ ترا از جیب می آید و مرا از غیب - اگر چہ این علو حوصلگی را دوستان خدا نزد ار اندا ما مسلمان را درکار کہ بہ یقین کرشد و متاع ایمان بہ نقد عقیدۂ عوام کہ کالانعام اند نہ فروشد - خاتمۂ این مکتوب دو حرفی ہمچو آغاز بر علیت و دعا گو بدعائے حصول نسبت - ساعی - رباعی - خلاص

دلش ہمیشہ طاہر باشد - باحق بہ جمیع حال حاضر باشد - دانا کہ بہ جانب بواطن کوشد - نادان کہ نظر علے ظواہر باشد

رقعہ ۴۶

گوش را مژدۂ شنیدن باد چشم را ہم نوید دیدن باد الیوم کہ یوم الثلوث و تاریخ ثانی ربیع الثانی سنہ یکہزار و دو صد و نود و شش است - بحسب عادت بعد فراغت وقت نصف النہار سر بر بالین استراحت بردم زبان را بذکر و دل را بہ فکر سپردم - دربانانِ خواب ابواب پلک بستند - ناگاہ جان آگاہ بعز آگاہی رسید کہ گاہی ندید و نشنید - دربارگاہے کہ سر از فلک می سود مشاہدہ نمود - پنداشت کہ قصر معلائی سلطانیست و ندانست کہ روضۂ قدرت سبحانیست از شکوہ شانش انگشتِ حیرت بدندان گرفتم و بورطۂ اندیشہ فرو رفتم کہ مکانے از لامکانیست یا شانے از عرش ربانی چون احصائے وسعتش را بہ تحریر سپردم جانب دست راست روئے توجہ آوردم — آواز تلاوت قرآن مجید باحسن الصوت کہ بندہ بعمر خود نشنیدہ بمسامع رسید - محاذی مکان رسیدم دیدم

کہ حضرت قبلہ گاہی مرحوم تلاوت قرآن مجید میفرمایند بہ لباسے
کہ عمامۂ اخضر بر سر و عبائے ابیض در بر - و بوضعے کہ تازہ تن سفید
محاسن و سرخئ چہرۂ والا چون سفید شعلۂ جواله - روشن عینک کہ
ہمچشم عین بودی نمود کہ دو قرص خورشید اند کہ بدو ماہ کامل
ہم دیدہ اند - پیش گاہ مرحوم مقدم المواہب مسمی عزیز شاہ صاحب
کہ زندہ ہستند و خدا زندہ داراد نشستہ اند و گوش بر کلام ربانی
بستہ - و بر دست راست بزرگی کہ شان مباہات از بشرۂ نورانی
پیداست ہمراز و ہمدم مگر نہ دانستم کہ کدام اند و چہ نام دارند -
اما ساکت و سامع و انوارِ تقوی و فضیلت از جبین شان لامع
آن وقت بہ فکرِ نماز پیشین بودم - از شاہ معز پرسیدم کہ جماعت
گردیدہ است - گفتند بلے - بندہ نظر بر صفائی مکان مسجدش
پنداشت حالانکہ نبود خود بفکر ادائے نماز گماشت - بزرگے فرمود
کہ آن مسجد است کہ پیش دیداست - بہ ہمین اندیشہ چشم وا کردم
بہ مشاہدۂ علو پایگی و غفران مائیگی جناب قبلہ گاہی باین فضائل
نا متناہی شکر خدا بجا آوردم - الحمد للہ علی ذالک -

چون عالم مثالی را واگذاشتم انگاشتم که قصری از قصور دنیوی و روضهٔ از ریاض مجازی نیست - فی الحقیقت بارگاہِ سلطان حقیقی است کجنت الماوا نام دارد - وچمن سرائے خاص که تجری من تحتہا الانہار - خدایش می نگارد - نظم

خداوندا بحق دوستانت ✤ خیابانے بده زان بوستانت
کزآن فردوسِ اعلےٰ نام دارد ✤ فزون تر از ہمہ آرام دارد
ز ما جملہ معاصی دور گردان ✤ مرا ہم ہمچنان مغفور گردان
نمی دارم چو کردار نجاتم - ✤ نمی گویم سزا وارِ نجاتم
مگر از فضلِ تو امیدوار م ✤ ہمی دارم اگر امید دارم
کہ چون نامت کریم است و رحیم است ✤ گمانے نیک می ارم چہ بیم است
گناہِ من اگرچہ بیکران است ✤ غاما بیکران فضلت ازان است
مثالے عرض دارم بے کم وکاست ✤ گناہم چون خس و فضلت چو دریاست
بسے سیلاب از دریائے موّاج ✤ خس و خاشاک را آرد بہ تاراج
چو چشم ومہر بد رحمت بجودہ باشم - ✤ چہ باک از معصیت آلودہ باشم
آگر [illegible] ✤ [illegible] تا خیست اینجا

بہ عصیان چون ترا رحمت پسنداست ؛ زبان بندہ تسلیم بند است

رقعہ ۴۳ - عالی ہمتا - استدعای وردی از من دل بسر بکیہ
می دارند می دانند کہ از تجلای اسمائیم اما اہلیت مدنظر است کہ مشروط
و صلاحیت مربوط است - ہنوز کہ مسامع ایشان پنبہ اگندہ است
پاک سازند - ستا مرسلہ را بوردآرند صفتش در لباس نظم
مرقوم بحر می کہ نا اہلے معلوم نکند باصطلاح خاص موسوم -
مرسلہ اولی را اثنا وعشرہ بانہ قرارت سازند - بشرطیکہ
بعد کل مانہ رکعتین خفیفتین اداکند - البتہ بفضل فضال بےہمال
در اثنا عشرہ لیالی از حصول مقصود خالی نخواہد بود بصورت
استعجال تحصیل مدعا مرسلہ اولی را اثنا عشرہ الف دریک
شب بشرط ادائے رکعتین بترکیب اولیٰن بعمل آرد -
ندانم کہ تا شب دیگر از شاہد مقصود ہمکنار نشوند - ومرسلہ
ثانی کہ بہ حفاظت حوادث ناگہانی وبلیات آسمانی لاثانی است
بلاعدد جاری باشد قاریش مقبول باری - دعوتش محترز
از ماکل ذی روح است درین زمان معسر - فلہذا ترکیب

... بخشش که معین اربعین است بقلم نیامده - مرسله ثالث

بحصول رزق و روزی و یرزقه من حیث لا یحتسب مشرف

دنیا و بشر و هو یتولی الصالحین می گردد - ❀

[illegible] که را وصات ستا مرسله ❀ مرسله در سلسله در سلسله

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] مرد علو [illegible]

[illegible]

گنج و سر گنج قناعت یابی ❀ گر توکل به کنی [illegible] جهان

رستگاری و سعادت یابی ❀ دامن دل را بجای [illegible] ستان

تردد حصول روزی مکشید - وای بر غفلت نمی دانند [illegible]

رزق کدام است و چه نام است - الله الله بند و [illegible]

وجبین بر آستان دیگر سودن چه قدر کورنمکی است - خالق
کائنات که رزاق نام دارد کدام ذی روح را نه گذارد که
روزیش نرسیده باشد و به عدم حصول رزق مقسوم پا
بدامن کفن کشیده - هان باجیان اختصار مجبور و ناچار
نه شنیده که مریدی کمر بسته پیش پیری نشسته از برخاستگی
طبیعت ظاهر ساخت - فرمود چه اندیشیده - بعرض پرداخت
که درین کشورستان خارج از حوصله خویش به تلاش روزی
بیش از بیش عمرے بسر بردم نقد آرزو بکف خود نیاوردم
هوای عزم سفر در سرم پیچیده است - برای استجازت
بحضور اقدس رسیده - فرمود که برو و خدای آنجا را
سلام ما بگو - حیرت افزود گذارش نمود که چه خدای
اینجا و آن جا دیگر است - ارشاد گشت که اگر چنان نیست
و رزاق ما یکیست چرا پا بدامن قناعت نمی کشی که روزے
مقسوم است هر جا که باشی رساند - و تا کہ رشته حیات
باقی است دانه از قسمتش فرا نستاند - از انجا که زبان

اہل دل را تا شیرے دیگر است طاقت عزمش بہ شکست کمر
توکل بر میان جان بست بہ کنج قناعت نشست - از
خویش و بیگانہ جدا شد و یکی از واصلان خدا - ۵
آنکس کہ بدگمانست گمان شد نصیب او ٭ با او ولیکہ نیک گمان است از ان اوست

رقعہ ۴۹ - موسومہ وحید سنور خان بہادر تعلقدار ضلع میدک
نواب صاحب ذی اقتدار و الا تبار محب الفقرا ملاذ الغربا قدردان
درویشان حفظکم اللہ تعالے بالعزت و الایمان -
رشحات سحاب طریقہ مسنون خلاصۂ کاف و نون علیہ
و آلہ التحیۃ و التسلیم بعدد الشہور و السنون و ابتسام
ازہار حدیقۂ دعوت اجابت مقرون بہ نسیم اللسان و القلب
خیر مشحون سبب نضارت روض تحریر مطالب و باعث نظارت
مناظر تقریر مآرب است - مستان صوامع سپاس جناب کبریائے
باری - جلت عظمتہ مصروف سبحہ شماری اوراد استدعائے
عوافی آن مہبط فیضان اضافی دام حشمتہ ہرچند اشتیاق
نیاز طراز از مدت دراز باستماع اوصاف حمیدہ و اخلاق

پسندیده که زبان سعادت بیان البته وامن دولت مصدر
خیر صداقت مورد مراحم جلیل منشی محمد اسمعیل عذب البیانی داشت
خاطر فاتر را به تصرف وظائف دعای جزای خیر می گماشت
اما تلذذ سرور ارواحی باعث مسرت مصغه اشباحی بود - که
مسبب حقیقی سامان رونق افروزی آن معدن صلاح و فلاح
درین نواح فرمود - ازان جاکه جامع المتفرقین در عالم تکوین سببے
که مکتوم مشیت میدارد به فحوای تشریۀ قلبی و تولیع روحی بظهور
می آرد - تا مصداق آیۀ کلام مجید یفعل اللّٰہ ما یشاء و یحکم
ما یرید - مخوض آن توان گردید - پس متقدم الدعاء کاشف
مدعا است - که نظر بر مستوجبان مراحم آن مظهر مکارم ماموران
تحریر یادداشت مواجب یومیه خیر طلب علی سبیل الشهور مشتهره
متقید عدم ارتکاب سعی خلاف دستور مستمره که در عمل حافظ
غلام مصطفی خان صاحب مرحوم باوصف تقید معموم دو دو ماه
بلکه زیاده تهاون آماده می بودند متنبه شوند تا دعاگوی نیاز
مآل بحصول مواجب مقرره قصبۀ ٹکیال فارغ البال گردیده

باشد و تخم دعائیکه باعث فلاح مآل معامله قالے و موجب صلاح شان لہ عالی بجسن سربلندی من المعاصرین و حصول سرخروئے عن المباشرین متصور است در مزرعۂ دل و زبان پاشیده باشد رباعی۔ ہر دعائیکه برون از دل درویش آمد ؛ ثمرۂ اشک مستدعی را بجدا پیش آمد ؛ فانیر منزل مقصود دو عالم گردید ؛ ہرکہ در ہستی خود عاقبت اندیش آمد ؛ قطع نظر ازین بہ نظر پرداخت احقرین اگر حکم واجب الدستور بر کارگزار قصبۂ مزبور شرف نفاذ یابد کہ مواجب مقرره ماه بماه اده باشد و قطعۂ رسید عاصی بصدر کچہری فرستاده ۔ ہر آئینه رہین منت و دعاخواهم ماند ورنه شاکر مشیت جناب کبریا۔ سه آنرا کہ حفظ عزت و ایمانش از وست ؛ حصن حصین دعوت اہل دعا بس است ؛ گر دو چو سرخروئی دو عالم بہ حسن کار ؛ دست از ہوس کشد کہ ہمین مدعا بس است ؛ زیاده ماورائے آرزوئے ہمکلامی و دعائے خیر انجامی بمدعائے تمامی چه بہ تحریر وابستہ خامی در آرم ؛ مرقوم ہشتم ماه ربیع الاول سنہ ۱۲۸۴ھ۔

رقعہ ۵۰ - موسومہ سید لیسین بادشاہ صاحب قادری

بعد دعا و خیریت استدعا مائل مدعا گناریہاست - مستوجبان سپاس خالق الجن و الناس مستدعی عافیت آن سعادت اساس اند - ازان باز کہ راہی بلدہ گردیدہ اند یک شقہ ہو وحرفی ہم باعث سرورِ خاطر و نورِ چشم نشدہ - خالق انس و جان آگاہ است کہ پریشانی و تردد و حیرانی ہمراہ - ہر چند می شناسم کہ دست آن عزیز مرفوع القلم و مزاج ایشان مجہولُ الرقم نیست - امابحکم الصحبۃ متاثر و لوکان ساعۃ - مداہنتاً مائل استغنا بودہ باشد و زنجبیل در ہاون چشم سودہ - عزیزا دور آخر خالی است از کثرتِ اتحادِ قلوب - و فی ہذہ الزمان بے مروتی و قساوت قلبی سُبک دلان را اکثر مرغوب بہ مصداقیکہ - خذ ما صفا دع ما کدر - جادۂ کثرت تحریر خسرِ خویش کہ گاہے بہ تسطیر جواب خط احدی تکاہل نمی ورزند حالانکہ در کارِ مرجوعہ عدم فرصت می دارند باید ورزید - و از شیوۂ شترگیری شان کہ خاصہ خلقی است صد فرسنگ

خواہند دوید۔ پس چشم انتظار ازین سرمہ روشن است
کہ تا حصول نعمائی ہمچشمی از ارسال خطوط مسرت مبسوط خواہند
داشت۔ مرقوم پانزدہم صفر المظفر ۱۲۸۴ھ

رقعہ ۱۵ - معدن فیوض سبحان سلمہ الرحمان

پس از تشریح آرزوے تصافح گرامی وسیس توضیح تمنای تعانق
سامی کہ بہ مرکز تحریر و تقریر دا از احاطۂ توجیہ و تسطیر افزون و
بیرون است۔ بہ خاطر از گذارش پرداز۔ ہرچند ارسال
مکاتیب خلت نژاد موجب انشراح قلوب طرفین است۔ امّا
علی الرغم آنچہ باعث انسداد شوارع الفت جانبین۔ چونکہ
بحکم القلب یہدی الی القلب۔ تعلق یگانگت و اتحاد
در توسط موانست و وداد از خاطر است نہ از ارسال نمایق ظاہر

مصرع محبت جادۂ دارد نہان در خلوت دلہا۔

دیکیہ بے محبت است چون مرد بے شہوت۔ و مردیکہ قاطع الپیمان
است چون زن بے پستان۔ ابریکہ بے آب است بدتر از
سراب۔ انسان بے ہنر چون صدف بے گہر۔ و آدم بے جوہر

بسان چشم بے بصر پس جوہر و ہنر انسان داد و محبت است
نہ جسم و شباہت - اگر انسانیت این است لعنت بر این است
زیادہ توفیق خیر مشتاقان شفیق لیق باد -
رقعہ ۵۲ - معدن اخلاق کریمانہ مظہر اشفاق عمیمانہ
حرسکم اللہ تعالے - اشتیاق را اشتیاق گواہ و شوق قلبی
را خدا آگاہ - بعد سلام بہ تسطیر ما بہ المرام می پردازد - دریائے
چشم از طغیانی خونابۂ جگر ممتلی السیول است و غنچۂ دلم ہم رنگ
راس البقول - لوک اہداب در دیدۂ من ستانشت و
خون دیدہ بہ پنجۂ دامن حناے سبحۂ گردشم بہ یاد آن
مقتدای مقتدیان صومعۂ کرم زینت انامل دلم - و ذکر آن
رایت کاروان ہم برنگ دل اخلاص شبنم جرس ناقہ ہائے
قوافل دم - اما این التجا و کوشش ہاین جوش و خروش ہائے
اختیارے ندارد کہ خود را ہدیۂ حضور گرامی شمارد - بسان
طائرے پر م و کیسہ لی درم قطعہ ای ابر کرم بر لب این گلشن خشکم
یک قطرہ بباری کہ شود بوئی چو مشکم ٭ گر رحم نیاری چہ زیان است

کہ کافی است ؛ بہر چمن خاطرِ افسردہ سرشگم ؛ عیب گفتگوے
بیہودہ انہ عیب است و عالمِ عالم استیلائی جوش الفت عالم الغیب
زیادہ آگاہِ تمنائی دلی عالمِ اسرار ازلی است -

رقعہ منظوم

جناب ولاور علی نیک نام ؛ بہ تقدیم تسلیم بشنو پیام
دعاگو ہوا خواہ خیر آرزو ؛ برائی خدا میکند گفتگو
بدار العمل نیک اعمال را ؛ نشان ترقیت اقبال را
بد اعمال را جز بدی ہیچ نیست ؛ کہ داروی دارد بدی ہیچ نیست
بدنیا اگر محو گشتی بدے ؛ بروز جزا بد شدی بی بدی
مگر روز انصاف آیندہ ہست ؛ جزاء عمل را نمایندہ ہست
بہ روزیکہ با پیش داور شویم ؛ بسر بار سوء عمل در شویم
بپرسد چہ کردید پیش آورید ؛ جزا ہاش از پیش ما در برید
بجائی کہ احوال اعمال خیر ؛ نگفتن توان پس چہ گوئیم غیر
چہ یابیم آنجا جزائی عمل ؛ بجز انفعال و سزائی عمل
بدنیا عمل بے عمل خوب نیست ؛ با اہل شرافت کہ منسوب نیست

چهار است کان آفت جان بود * به پیش و کمش هیچ یکسان بود
یکی قرض باشد مرض دومی * سوم افلش و مدعی چارمی
بکش دست خود را تو در اشتین * که در ار تشا این چهار است بین
سحرگاه بیدار باش و مخسپ * درین راه هشیار باش و مخسپ
که خواب سحر نکبت آرد بسی * بشر را بافلاس آرد بسی
اگر منصفی راست گفتم مجوش * ز تسلیم اندازه آور بگوش

تمام شد

تقریظ از نتایج افکار معنی نگار سخنور شیرین گفتار ناظم نازک خیال نازش بی مثال لذت گیر سخنان نمکین جناب مولوی برهان الدین صاحب المتخلص به نگین

بعد از انشای صحائف حمد و محمدت خداوندیکه ذات وی از صفات ما پاک
و پس از ادای وظائف تحیت و درود بر امام انبیائی که برکسوت
جانش طراز لولاک ـ صلواة الله و سلامه علیه و علی آله و اصحابه اجمعین

منوده می آید که عالم بعلوم ظاهری - عارف بہ مقامات باطنی
ماہتاب آسمان فصاحت - آفتاب برج بلاغت - بے بہاکان
سخندانی - دُر دریای معانی - نقادۂ دودمان کمال -
اورنگ نشین کشور افضال - دقیقہ سنج - نکتہ گو - عمدۃ الکلام
یعنی تسلیم تخلص - حضرت شاہ غلام جیلانی قادری نام - قدس
سرہٗ - کہ ظنطنہ نظم وے عالم را فراگرفتہ - وصیت نثرش تا
بہ پارس رسیدہ - در میدان بلاغت گوی سبقت از دیگران
ربودہ ودر افراد بنی نوع کسی باین شان وجلالت کم گذشتہ
الحق ناظم بے عدیل - ناثر بے تمثیل - رقعات تسلیم نتیجہ ایست
از نتائج افکار پربہار وے - کہ شبدیز سریع السیر قلم در مضمار
تسوید تعریف آن لنگ - وزبان ناطقہ در ادای صفتش
تنگ - پختگی معانی ومتانت الفاظ و عذوبت کلام وتازگی
مضامین باہم جمع حق سبحانہ تعالیٰ آن را از دستبرد
فضول مصئون داراد - وبدین قطعہ تاریخ اختتام
کردم -

قطعۂ تاریخ طبع

مکاتبات دلکشا مراسلات فیض بخش ٭ تمام جمع گشت چون بفضل رب لا یزال
نگین بماہ سعد و بروز نیک خوشترین ٭ نوشت سال طبع آن ـ مراسلات بے مثال ۱۳۱۵ھ

تواریخ طبع طبعزاد والانژاد جناب مولوی شاہ محمد ولی اللہ صاحب قادری المتخلص بہ ادیب

شد طبع چو نامہ جات تسلیم ٭ شائع شدہ درمیانۂ عصر
بنوشت ادیب سال طبعش ٭ مکتوبات یگانۂ عصر ۱۳۱۵ھ

ایضاً

چو طبع گشت مکاتیب حضرت تسلیم ٭ برای اہل جہان شد مفید و فیض رسان
چرا بہ فکر تو ہستی ز بہر تاریخش ٭ بگوا دیب مکاتیب اشرف دوران ۱۳۱۵ھ

تاریخ من نتائج افکار مورد مراحم واہب جناب مولوی محمد عزیز الرحمن صاحب المتخلص بہ ندیم سلمہ اللہ تعالیٰ

قطعات تاریخ طبع

مجموعهٔ نامه‌های تسلیم کن ٭ مطبوع برای جملهٔ طلاب به شد

فکرے بکن برای مهر سال تش ٭ بگو طبع مکاتبات نایاب بشد

ایضاً

سازم چه شکر حق که ز تصنیف کاملے ٭ اکنون بانطباع رسید این رسالات

چون بهر سال طبع نمودم ندیم فکر ٭ آمد ندا که طبع شده این مکاتبات

۱۳۱۵ھ

تواریخ طبع طبعزاد جناب محمد عبدالکریم صاحب المتخلص به طالب خادم صادق الاعتقاد حضرت تسلیم صاحب قبله قادری قدس سره الباری

چو شد مطبوع مکتوبات تسلیم ٭ ندارد هیچ عیبی در میانه

سروش سال آن گفتا به طالب ٭ بگو رقعات یکتائی زمانه

۱۳۱۵ھ

ایضاً

طبع چون شد نامه‌ها حضرت تسلیم ما ٭ گشت مقبول خلق فیض عام آن نامه شد

گفت هاتف سال طبعش طالب التسلیم را ٭ مناجات شاه جیلانی علیه ادا شد

۱۳۱۵ھ